

3577

UCHWAŁA Nr XXI/103/08 RADY GMINY KAWĘCZYN

z dnia 30 października 2008 r.

w sprawie: przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142 poz. 1591 z późn. zm.) oraz art. 87 ust. 1, 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr. 162 poz. 1568 z późn. zm.) Rada Gminy Kawęczyn uchwala, co następuje:

§1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kawęczyn na lata 2008- 2011” stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Kawęczyn.

§3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia jej ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego.

Przewodniczący
Rady Gminy Kawęczyn
(-) Edward Michalak

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY KAWĘCZYN NA LATA 2008-2011

1. Wstęp

1.1. Położenie i krótka charakterystyka gminy

Gmina Kawęczyn położona jest w południowo-wschodniej części województwa wielkopolskiego oraz w południowej powiatu tureckiego na obszarze 101 km², z czego 82,26% stanowią obszary rolnicze, a 12,8% użytki leśne. Gmina stanowi 10,87% powierzchni powiatu. Według danych z 2007 r. gminę zamieszkiwało 5412 osób. Na strukturę osadniczą składają się 23 sołectwa obejmujące 28 miejscowości. Wieś Kawęczyn pełni funkcję gminnego ośrodka rozwoju.

Od północy sąsiaduje z gminą Turek, od zachodu z gminą Malanów, od wschodu z gminą Dobra, od południa z gminą Lisków (pow. kaliski) i gminą Goszczanów (pow. sieradzki, woj. łódzkie).

Oś komunikacyjną gminy stanowią: droga krajowa nr 83 Turek – Kowale Pańskie – Sieradz i droga wojewódzka nr 471 Kalisz – Żdźary – Tokary – Łódź. Przez gminę nie przebiega żadna czynna linia kolejowa.

Geograficznie gmina Kawęczyn leży na Wysoczyźnie Tureckiej, stanowiącej północno-wschodnią część Niziny Południowowielkopolskiej.

Według podziału Wielkopolski na regiony, obszar gminy leży w obrębie trzech regionów geomorfologicznych, a mianowicie Równiny Turecko-Liskowskiej, Wału Malanowskiego oraz Obniżenia Teleszyny, należących do Wysoczyzny Kaliskiej. Dwa ostatnie regiony zajmują stosunkowo niewielkie, peryferyjne obszary. Wał Malanowski w zachodniej, a Obniżenie Teleszyny we wschodniej części gminy. Wał Malanow-

ski, powstały w okresie zlodowacenia środkowopolskiego, zachował się do dnia dzisiejszego jako ostaniec morenowy. Swą stosunkowo urozmaiconą rzeźbę uzyskał w warunkach klimatu peryglacyjnego jaki panował na obszarze dzisiejszej gminy Kawęczyn w okresie zlodowacenia bałtyckiego. Wznosi się on na maksymalną wysokość do 162 m n.p.m. Jest zbudowany głównie z piasków drobno- i średnioziarnistych. Od południowego wschodu na obszar gminy Kawęczyn wchodzi Obniżenie Teleszyny. Jej powierzchnia wznosi się na wysokość ok. 115 m n.p.m. Są to płaskie tereny, w większości zabagnione i zatorfione, zbudowane z madów i piasków rzecznych.

Większą część gminy Kawęczyn zajmuje Równina Turecko-Liskowska. Jest to stosunkowo płaska powierzchnia o wzniesieniach rozdzielonych licznymi, drobnymi ciekami lub zabagnionymi obniżeniami.

1.2. Cel opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Nadrzędnym celem Programu opieki nad zabytkami gminy Kawęczyn na lata 2008-2011 jest ukierunkowanie działań samorządu gminnego na poprawę stanu zachowania i utrzymania zasobów dziedzictwa kulturowego gminy. Szczegółowe cele wynikają z ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Określone zostały następująco:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,

- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

1.3. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

1. Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591 ze zmianami).

Zgodnie z art. 7 ust. 1 pkt 9 ustawy, do zadań własnych gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy kultury, a więc bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

2. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami), która nakłada na gminę następujące obowiązki i uprawnienia:

- a) prawo utworzenia przez radę gminy (po uprzednim zasięgnięciu opinii konserwatora zabytków) parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej (art. 16),
- b) obowiązek uwzględniania w strategii rozwoju gminy, studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochrony zabytków i opieki nad zabytkami (art. 18 i 19),
- c) obowiązek uzgadniania projektów i zmian planów zagospodarowania przestrzennego z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 20),
- d) obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków z terenu gminy, objętych wojewódzką ewidencją zabytków (art. 22 ust. 4),
- e) przyjmowanie zawiadomień o znalezieniu w trakcie prowadzenia robót budowlanych lub ziemnych przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem oraz powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 32 ust. 1 pkt 3 i ust. 2),

- f) przyjmowanie zawiadomień o przypadkowym znalezieniu przedmiotu, co do którego istnieje przypuszczenie, że jest on zabytkiem archeologicznym i powiadomienie o tym fakcie wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 33 ust. 1 i 2),
- g) sprawowanie opieki nad zabytkami, w tym finansowanie prac konserwatorskich i budowlanych przy zabytku, do którego gmina posiada tytuł prawny (art. 71 ust. 1 i 2)
- h) prawo udzielania przez organ stanowiący gminy, na zasadach określonych w podjętych uchwałach, dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 81),
- i) obowiązek sporządzenia przez wójta gminy na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ust. 1).
- j) obowiązek sporządzenia i przedstawienia radzie gminy sprawozdania z realizacji programu (art. 87, ust. 5).

2. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa kulturowego

2.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z opracowaniami wykonanymi na poziomie województwa

2.1.1. Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego

„Strategia rozwoju województwa wielkopolskiego do roku 2020” jest dokumentem opracowanym przez Urząd Marszałkowski Województwa Wielkopolskiego, a przyjętym przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego w dniu 19 grudnia 2005 r. Uchwałą Nr XLII/692 A/05.

Strategia określa uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju województwa. Ustalenia zawarte w cyt. dokumencie stanowią podstawę do sporządzenia planu zagospodarowania przestrzennego województwa, przez co mają bezpośredni wpływ na zachowanie i poprawę jakości krajobrazu kulturowego.

Generalnym celem „Strategii rozwoju województwa wielkopolskiego” jest poprawa jakości przestrzeni województwa, systemu edukacji, rynku pracy, gospodarki oraz sfery społecznej, skutkująca wzrostem poziomu życia mieszkańców. Cel ten będzie realizowany przy pomocy celów strategicznych i operacyjnych.

W celach strategicznych dotyczących dostosowania przestrzeni do wyzwań XXI wieku, określony został cel operacyjny 1.3. „Wzrost znaczenia i zachowania dziedzictwa kulturowego”. Dziedzictwo kulturowe w rozwoju Wielkopolski jest czynnikiem integracji społecznej, stanowi instrument promocji regionu oraz przyczynia się do rozwoju gospodarczego, ponieważ może być bazą dla turystyki i usług kulturalnych.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycje w instytucje kultury,
- ochronę dorobku kulturowego,
- wsparcie działań powiększających dorobek kulturalny regionu,

- promocję aktywności kulturalnej mieszkańców.

Cel strategiczny zakładający „Zwiększenie efektywności wykorzystania potencjałów rozwojowych województwa” ma być realizowany poprzez cel operacyjny 2.4. „Zwiększenie udziału usług turystycznych i rekreacji w gospodarce regionu”, którego założeniem jest, iż „Przyrodnicze, krajobrazowe oraz kulturowe atuty Wielkopolski tworzą szanse na rozwój sektora usług turystyczno-rekreacyjnych. W połączeniu z turystyką biznesową sektor ten ma szansę na znaczny udział w gospodarce regionu. Jest to tym bardziej ważne, iż tego typu usługi generują dużą liczbę miejsc pracy przy stosunkowo niskich nakładach”.

Cel ten realizowany będzie m.in. poprzez:

- inwestycję w infrastrukturę poprawiającą stan zagospodarowania obszarów atrakcyjnych pod względem turystycznym i rekreacyjnym z poszanowaniem wymogów ochrony środowiska,
- wsparcie bazy noclegowej i gastronomicznej,
- promocję przedsiębiorczości w tym zakresie,
- wsparcie rozwoju agroturystyki,
- promocję turystyki alternatywnej.

2.1.2. Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego sporządzony na okres perspektywiczny do roku 2020, uchwalony przez Sejmik Województwa Wielkopolskiego Uchwałą Nr XLII/628/2001 z dnia 26 listopada 2001 roku.

Plan uznaje, że podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla innych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa. Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto, iż podstawową zasadą kształtowania rozwoju województwa winno być optymalne wykorzystanie szeroko rozumianych uwarunkowań wewnętrznych oraz szans wynikających z uwarunkowań zewnętrznych dla zaspokajania potrzeb mieszkańców i sprawnego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Z zasady tej wynikają przesłanki znaczące dla ochrony dziedzictwa kulturowego województwa:

- 1) nie zaprzepaścić posiadanych przez województwo możliwości wynikających z położenia, tradycji, istniejącego potencjału środowiska przyrodniczego, walorów społecznych i gospodarki,
- 2) chroniąc posiadane dobra, efektywnie je wykorzystywać, a równocześnie w miarę możliwości je pomnażać oraz poprawiać ich jakość.

Zasadniczym celem dla kształtowania polityki przestrzennej województwa wielkopolskiego jest harmonijny, zrównoważony rozwój całego terytorium poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego i wzrost wewnętrznej spójności województwa. Jedną z zasadniczych kategorii, do której sprowadzić można cele zagospodarowania przestrzennego województwa jest tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego, które sprowadzają się m.in. do zachowania właściwych proporcji między elementami zagospodarowania przestrzennego i poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Ważny rozwój całego terytorium poprzez poprawę jakości zagospodarowania przestrzennego i wzrost wewnętrznej spójności województwa. Jedną z zasadniczych kategorii, do której sprowadzić można cele zagospodarowania przestrzennego województwa jest tworzenie warunków do poprawy jakości życia i rozwoju zrównoważonego, które sprowadzają się m.in. do zachowania właściwych proporcji między elementami zagospodarowania przestrzennego i poprawę walorów estetycznych struktur przestrzennych i krajobrazu.

Za główne zasady zagospodarowania przestrzennego województwa wielkopolskiego przyjęto m.in.

- 1) tworzenie warunków do współistnienia środowiska przyrodniczego i zurbanizowanego,
- 2) zachowanie dziedzictwa kulturowego i wpisanie go w strukturę przestrzenną i otaczający krajobraz.

W planie wojewódzkim przyjęto, że w zagospodarowaniu przestrzeni w odniesieniu do ochrony dziedzictwa kulturowego nie powinno się przekraczać następujących wskazań:

- 1) w obszarach chronionego krajobrazu nie powinno się lokalizować obiektów i urządzeń zakłócających w drastyczny sposób walory kulturowe,
- 2) ochronie podlegają obiekty cenne kulturowo, wymagające bezwzględnego zachowania dla przyszłych pokoleń oraz ich bezpośrednie otoczenie, w którym nie powinny być lokalizowane obiekty nieprzystosowane architektonicznie i funkcjonalnie,
- 3) w strefach ochrony konserwatorskiej zagospodarowanie winno odbywać się na warunkach określonych przez służby konserwatorskie,
- 4) strefy ochrony widokowej (osie widokowe, ciągi widokowe, dominanty przestrzenne, panoramy) powinny być wyznaczone poprzez stosowne zapisy oraz w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

Jak już to wyżej wskazano generalnym celem zagospodarowania przestrzeni województwa wielkopolskiego jest zrównoważony rozwój całego terytorium, łączący w sobie ład społeczny, ład ekonomiczny, ład ekologiczny i ład przestrzenny.

Ład przestrzenny można uzyskać m. in. przez:

- 1) dobre rozpoznanie zasad tradycyjnego kształtowania przestrzeni miejskich i zastosowanie ich na nowo; formuła przywracania przestrzeni miejskiej musi uwzględniać możliwości wszelkich kreacji, a nowoczesne budynki o dobrej architekturze nie powinny być traktowane jako niepożądane, ale jako potencjalne wzbogacenie dziedzictwa kulturowego,
- 2) przestrzeganie wytycznych konserwatorskich w zakresie nie tylko poszczególnych obiektów objętych ochroną, ale również zasad zagospodarowania zabytkowych układów urbanistycznych,
- 3) „odkrycie” lokalnej architektury wiejskiej i zapewnienie możliwości wprowadzenia tradycyjnych gabarytów, form dachów, detali i rozwiązań materiałowych do obiektów o

współczesnych standardach; nurt architektury regionalnej nie może mieć prawa wyłączności, ale powinien stanowić ważny wyróżnik przy kształtowaniu specyfiki lokalnej,

- 4) ochronę krajobrazu, a w rejonach o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych wykluczenie realizacji obiektów, które charakterem (gabaryty, powierzchnia zajmowanego terenu, rodzaj prowadzonej działalności) kolidują z otoczeniem.

Dla kształtowania przestrzeni miejskiej przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona dziedzictwa kulturowego, tożsamości i tradycyjnych elementów środowiska miejskiego, takich jak: zabytkowe dzielnice, budynki, dominanty przestrzenne, panoramy, tereny zielone i tereny otwarte; respektowanie zaleceń wynikających z przepisów ochronnych i poszerzenie zakresu ochrony prawnej,
- 2) wykorzystywanie atutów wynikających z ukształtowania terenu, osi widokowych, dominant przestrzennych, panoram,
- 3) w zapisach miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podnoszenie wymogów architektury w stosunku do obiektów realizowanych na obszarach śródmieść oraz w pobliżu terenów o najwyższych walorach kulturowych i przyrodniczych,
- 4) podejmowanie opracowań dotyczących rewaloryzowania zabytkowych dzielnic.

Dla kształtowania obszarów wiejskich przyjęto m. in. następujące zasady:

- 1) ochrona charakterystycznych układów ruralistycznych oraz zespołów sakralnych, pałacowo-parkowych, folwarków, ochrona zabytkowych budynków mieszkalnych, gospodarczych, wiatraków, remiz, szkół, kuźni, młynów, gorzelni i innych elementów specyficznych dla architektury wiejskiej np. kapliczek i krzyży,
- 2) poszanowanie kształtowanej tradycyjnie różnorodności form osadnictwa wiejskiego w poszczególnych rejonach,
- 3) twórcze wykorzystywanie wzorców architektury lokalnej przy formułowaniu warunków dla projektowanej zabudowy, odwoływanie się do architektury regionalnej Wielkopolski, preferowanie rodzimych materiałów budowlanych oraz tradycyjnych elementów małej architektury takich jak drewniane płoty, podmurówki z kamienia naturalnego, itp.

Dla kształtowania otwartych przestrzeni przyjęto następujące zasady:

- 1) zakaz wznoszenia w pobliżu jezior, rzek, kanałów, krajobrazowych punktów widokowych lub na terenach o szczególnych walorach krajobrazowych obiektów budowlanych naruszających walory krajobrazowe i uniemożliwiających dostęp do nich,
- 2) wprowadzenie zieleni osłonowej wokół istniejących i projektowanych obiektów kolizyjnych w stosunku do krajobrazu,

- 3) narzucanie ograniczeń w sytuowaniu reklam, wykluczenie ich z miejsc o ciekawej ekspozycji.

Dla kształtowania przestrzeni wokół miejsc cennych kulturowo przyjęto następujące zasady:

- 1) dostosowanie zagospodarowania do masowego ruchu turystycznego i pielgrzymkowego (hotele, campingi, gastronomia, parkingi, itp.),
- 2) ograniczenie działalności gospodarczej do nie kolidującej z wiodącą funkcją miejsca, a wspieranie działalności związanej z obsługą turystów czy pielgrzymów,
- 3) izolowanie tych miejsc od bezpośredniego styku z współczesnym zainwestowaniem, zachowanie niezbędnej otwartej przestrzeni w celu lepszego ich wyeksponowania.

Uznano następujące zasady w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego:

- 1) podstawową zasadą pozwalającą na zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń jest bezwzględne przestrzeganie obowiązującego w tym zakresie prawa, tj. przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami,
- 2) ochrona krajobrazu kulturowego może być realizowana poprzez właściwe zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin.

2.1.3. Inne dokumenty o zasięgu województwa, których problematyka związana jest z dziedzictwem kulturowym

W Strategii rozwoju turystyki w województwie wielkopolskim, przyjętej w 2007 r., wśród priorytetów i celów rozwoju turystyki w województwie wskazane zostały główne pola strategiczne, w których generują i kumulują się procesy rozwojowe i działalność w dziedzinie turystyki. Wskazane pola strategiczne mają stanowić główne obszary wieloletnich i docelowych działań zmierzających do osiągnięcia celu nadrzędnego w turystyce wielkopolskiej. Do priorytetów rozwojowych zaliczono rozwój walorów turystycznych. Celem strategicznym jest tu podnoszenie atrakcyjności turystycznej regionu poprzez lepszą ochronę, ekspozycję i organizację zasobów kulturowych i przyrodniczych. Dwa cele operacyjne odnoszą się wprost do obiektów zabytkowych:

- wytyczenie i zagospodarowanie historycznych tras zwiedzania w centrach zabytkowych oraz przystosowania zespołów rezydencjonalnych i sakralnych do potrzeb ruchu turystycznego o charakterze krajoznawczym i pielgrzymkowym,
- wykorzystanie i adaptacja budowli zabytkowych na turystyczne obiekty usługowe.

3. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

3.1. Obiekty zabytkowe nieruchome o najwyższym znaczeniu dla gminy wpisane do rejestru zabytków

Do najcenniejszych zabytków na terenie gminy wpisanych do rejestru zabytków należą:

CHOCIM – zespół dworski. Założony na pocz. XIX w. Pierwotny dwór z gliny, kamienia i drewna rozebrany został w 1910 r., na jego miejscu pobudowano w zachodniej części rozległego, ponad 7-hektarowego parku krajobrazowego dwór murowany z cegły:

- a) dwór – rejestr zabytków Nr A-313/55 z 14.05.1984 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr A-313/55 z 14.05.1984 r.

GOZDÓW – ŻDŻARY - zespół dworsko-parkowy. Założony w 2 poł. XIX w. Dwór zbudowany w zachodniej części rozległego, blisko 6-hektarowego parku krajobrazowego:

- a) dwór – rejestr zabytków Nr A-409/151 z 27.09.1988 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr A-409/151 z 27.09.1988 r.

KAWĘCZYN – zespół dworsko-parkowy. Założony ok. poł. XIX w. Na miejscu drewnianego dworu wybudowano nowy, murowany dwór ok. 1920 r. w zachodniej części niewielkiego dziś założenia parkowego (1,65 ha).

- a) dwór – rejestr zabytków Nr A-314/56 z 14.05.1984 r.
- b) park – rejestr zabytków Nr A-315/57 z 14.05.1984 r.

KOWALE PAŃSKIE – zespół kościoła par. p.w. Siedmiu Boleści NMP. Kościół wzniesiony w latach 1847-1853 w stylu późnoklasycystycznym z fundacji Antoniego Czarnieckiego z Brzostkowa. Plebania z poł. XIX w.

- a) kościół – rejestr zabytków Nr A-45/425 z 23.12.1953 r.
- b) plebania – rejestr zabytków nr A-150/779 z 29.11.1969 r.

MARCJANÓW – wiatrak koźlak z poł. XIX w.

Rejestr zabytków Nr A-367/109 z 10.12.1984 r.

TOKARY – kościół par. p.w. św. Andrzeja, wzniesiony w latach 1858 – 1862 z fundacji Kazimierzy z Miłkowskich Sulimierskiej z Gozdowa. Styl eklektyczny.

Rejestr zabytków Nr A-312/54 z 14.05.1984 r.

3.2. Wykaz obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków

BĘDZIECHÓW

1. KAPLICZKA, mur., 1947 r.
2. SZKOŁA, mur. 1905 r.
3. ZAGRODA NR 58
 - dom, drewn., 1930 r.
 - obora, mur., ok. 1930 r.

- stodoła, drewn., ok. 1930 r.

4. ZAGRODA NR 72

- dom, drewn., XIX/XX w.
- obora, glin., XIX/XX w.
- stodoła, drewn., XIX/XX w.
- żuraw, drewn., XIX/XX w.

5. DOM NR 29, drewn., 1 ćw. XX w.

6. DOM NR 59, drewn., pocz. XX w.

7. DOM NR 62, mur., pocz. XX w.

CHOCIM

1. KAPLICZKA w zespole dworskim, mur., 2 poł. XIX w.
2. MAGAZYN GORZELNI, ob. dom w zespole dworskim, mur.-kam., poł. XIX w.

CIEMIEN

1. KAPLICZKA, mur., ok. poł. XX w.

DZIERZBOTKI

1. KAPLICZKA, mur., ok. 1950 r.
2. ZAGRODA NR 17
 - dom, mur., 1 ćw. XX w.
 - obora, glin., 1 ćw. XX w.
3. DOM NR 10, glin., ok. 1930 r.
4. DOM NR 18, drewn., 1890 r.

DZIEWIĄTKA

1. DOM NR 7, glin.-drewn., 1 ćw. XX w.
2. DOM NR 15, drewn., 1 ćw. XX w.

GŁUCHÓW

1. KAPLICZKA, kam.-mur., 1946 r.
2. POZOSTAŁOŚCI ZESPOŁU DWORSKIEGO
 - spichlerz, ob. kościół, mur., 2 poł. XIX w.
 - oficyna, ob. dom parafialny, mur., XIX/XX w.
 - obora, mur., 2 poł. XIX w.
3. KAPLICA CMENTARNA P.W. ŚW. SALOMEI, mur., 2 poł. XIX w.
4. CMENTARZ KATOLICKI, XIX w.
5. DOM NR 3, mur., XIX/XX w.

GOZDÓW - ŻDŻARY

1. SPICHLERZ w zespole dworskim, mur.-kam., ok. 1860 r.
2. BRAMA GŁÓWNA w zespole dworskim, mur., ok. 1860 r.

KAWĘCZYN

1. KAPLICZKA, mur., ok. poł. XX w.
2. KUŹNIA, ob. sklep, mur., ok. poł. XX w.
3. ZAGRODA NR 23
 - dom, drewn., 1925 r.
 - obora, glin., 1 ćw. XX w.
4. DOM NR 30, drewn., ok. 1920 r.

KOWALE PAŃSKIE

1. OGRODZENIE Z BRAMAMI w zespole kościoła par., mur.-żel., 2 poł. XIX w.
2. CMENTARZ KATOLICKI, pocz. XIX w.
3. URZĄD GMINY ob. Posterunek Policji, mur., pocz. XX w.
4. DOM NR 32, drewn., 1 ćw. XX w.

LEŚNICTWO

1. DOM NR 11, drewn., ok. 1930 r.
2. DOM NR 47, mur., 1918 r.
3. OBORA w zagrodzie nr 9, mur., ok. 1930 r.

MARCJANÓW

1. KAPLICZKA, mur., ok. poł. XX w.
2. DOM NR 18, drewn., 1 ćw. XX w.

MARIANÓW

1. KAPLICZKA, mur., ok. poł. XIX w.
2. DOM NR 9, drewn., ok. 1935 r.
3. DOM NR 14, drewn., 1 poł. XIX w.
4. DOM NR 15, mur., 1 ćw. XX w.
5. DOM NR 18, mur., 1929 r.
6. DOM NR 26, mur., 1935 r.
7. STODOŁA w zagrodzie nr 5, drewn., 1927 r.

MILEJÓW

1. KAPLICZKA, mur., 1946 r.

2. ZAGRODA NR 7

- dom, mur., ok. 1920 r.
- chlew, mur.-kam., ok. 1920 r.
- stodoła, drewn., ok. 1920 r.

3. ZAGRODA NR 36

- dom, drewn., ok. 1920 r.
- stodoła, drewn., ok. 1920 r.

4. ZAGRODA NR 63

- dom, glin., 1933 r.
- obora, glin., 1933 r.
- stodoła, drewn., 1933 r.

5. ZAGRODA NR 90

- dom, drewn., 1 ćw. XX w.
- obora, mur., 1 ćw. XX w.
- stodoła, drewn., 1 ćw. XX w.

6. DOM NR 15, drewn., ok. 1910 r.

7. DOM NR 35, drewn., pocz. XX w.

8. DOM NR 83, mur., ok. 1920 r.

9. STODOŁA w zagrodzie nr 33, drewn., k. XIX w.

NOWY ŚWIAT

1. KAPLICZKA, mur., 1 ćw. XX w.
2. DOM NR 6, glin., ok. 1920 r.

OKRĘGLICA

1. DOM NR 7, drewn., 1910 r.
2. DOM NR 9, mur., ok. 1920 r.
3. DOM NR 13, drewn.-glin., XIX/XX w.

SKARŻYN

1. ZAGRODA NR 18
 - dom, drewn., 1 ćw. XX w.
 - stodoła, drewn., 1 ćw. XX w.
2. DOM NR 5, drewn., k. XIX w.

STANISŁAWA

1. ZESPÓŁ MŁYNARSKI
 - wiatrak koźlak, drewn., 1906 r.
 - dom młynarza, drewn., pocz. XX w.

TOKARY

1. PLEBANIA w zespole kościoła par., mur., 1866 r.
2. ZESPÓŁ CMENTARZA KATOLICKIEGO
 - cmentarz grzebalny, 2 poł. XIX w.
 - ogrodzenie z bramą, mur.-żel., k. XIX w.
3. ZESPÓŁ DWORSKI
 - dwór, ob. szkoła, mur., 2 poł. XIX w.
 - oficyna, ob. biblioteka i ośr. zdrowia, mur., 2 poł. XIX w.
4. DOM NR 33, mur., k. XIX w.

TOKARY DRUGIE

1. KAPLICZKA, mur., ok. poł. XX w.
2. DOM NR 1, drewn., ok. 1930 r.
3. DOM NR 7, drewn., 1925 r.
4. DOM NR 17, drewn., ok. 1930 r.

WOJCIECHÓW

1. DOM NR 28, drewn., ok. 1920 r.
2. DOM NR 29, drewn., 1926 r.
3. DOM NR 38, drewn., ok. 1910 r.
4. DOM NR 42, drewn., 1924 r.

ŻDŻARY

1. KAPLICZKA, mur., 1908 r.
2. DOM NR 13, drewn., 1 ćw. XX w.

3.3. Zespoły najcenniejszych zabytków ruchomych na terenie gminy

Do rejestru zabytków ruchomych wpisane są 32 obiekty stanowiące wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. Siedmiu Boleści NMP w Kowalach Pańskich; rejestr zabytków Nr B-49/10 na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 10 grudnia 1985 r. W jego skład wchodzi m.in. murowany ołtarz główny i boczne z poł. XIX w., ambona, obrazy, neobarokowa chrzcielnica. Bogaty wystrój kościoła tworzy polichromia z k. XIX w. Na ścianach znajdują się Stacje Męki Pańskiej. Strop dekorowany jest scenami: „Ostatnia Wieczerza”, „Matka Boska Szkaplerzna”, nad chórem muzycznym „Św. Cecylia”, przedstawionymi w iluzjonistycznych ramach. Fasety z medalionami kartuszkowymi obwiezionymi akantem z popiersiami apostołów. Pilastry jońskie pokrywa dekoracja sztukatorska w układzie kandelabrowym z motywami amfor, winnej latorośli i akantu. Nad wejściem głównym znajduje się stiukowa supraporta (rozeta z symetrycznym motywem palmety w obramieniu gzymsu wspartego na konsolkach).

W rejestrze zabytków figuruje również 20 obiektów stanowiących wyposażenie i wystrój kościoła parafialnego p.w. św. Andrzeja w Tokarach; rejestr zabytków Nr B-112/58 na podstawie decyzji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 22 października 1997 r. Zespół obiektów ruchomych pochodzi w większości z 2 poł. XIX w., okresu budowy kościoła. Stanowią je m.in. neoklasycystyczny ołtarz główny i dwa boczne, feretrony i konfesjonały. Wystrój kościoła stanowi polichromia z 1927 r. wykonana w technice klejowej autorstwa krakowskiego artysty Ziętańskiego. Składają się na nią sceny figuralne w dekoracyjnych obramieniach i motywy ornamentalne pokrywające większą część sklepienia, prezbiterium i nawy. Sklepienie w prezbiterium dekorowane jest sceną „Ostatniej Wieczerzy”, na stropie w nawie umieszczono „Przemienienie Pańskie”, „Świętą Rodzinę” i „Św. Izydora”, na ścianach w nawie wizerunki „Św. Floriana”, „Św. Antoniego z Dzieciątkiem Jezus”, „Św. Rocha” i „Św. Jana Nepomucena”.

Skromne wyposażenie, w większości współczesne, posiada kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła w Głuchowie. Obiekty zewidencjonowane, nie są wpisane do rejestru zabytków.

3.4. Krajobraz kulturowy – obszarowe wpisy do rejestru zabytków (układy urbanistyczne, parki kulturowe, parki krajobrazowe)

Na terenie gminy Kawęczyn nie występują układy urbanistyczne, ruralistyczne, parki kulturowe oraz parki krajobrazowe wpisane do rejestru zabytków.

3.5. Zabytki archeologiczne

Wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków z terenu gminy

Na terenie gminy Kawęczyn nie ma stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Wykaz stanowisk o własnej formie krajobrazowej

Do stanowisk o własnej formie krajobrazowej należą trzy dobrze zachowane dwory obronne, cenne pod względem poznawczym dla problematyki budownictwa obronno-mieszkalnego w XV-XVIII wieku. Są to:

- I. dwór na kopcu w Milejowie, st. 1, ob. AZP 64-43/73 – jest to dobrze zachowany dwór obronny (koniec XVI-XVII wiek - brak źródeł pisanych nie pozwala na dokładne uściślenie czasu zamieszkiwania obiektu oraz określenia kolejnych jego właścicieli) położony jest w NE części wsi na terenie podmokłym, częściowo porośnięty krzewami i drzewami. Kopiec o kształcie owalnym otoczony był fosą.
- II. dwór na kopcu w Głuchowie, st. 1, ob. AZP 64-43/47 - jest to dwór na kopcu o chronologii nowożytnej (XVII-wieczny?). Położony na podmokłych łąkach, otoczony wodą i porośnięty drzewami i krzewami.
- III. dwór na kopcu w Tokarach, st. ?, ob. AZP 64-43/63 – dwór nowożytny otoczony rowem. Z zachowanej lustracji z lat 1741 i 1761 wynika, że dwór na kopcu w tym czasie jeszcze istniał, jakkolwiek w bardzo złym stanie. Na planie wsi Tokary z 1806 r. nie ma śladów zabudowy na kopcu. Pozostałości dworu zostały więc najprawdopodobniej

rozebrane na przełomie XVIII/XIX w. Brak danych pisanych uniemożliwia datowanie początków pierwszej siedziby na kopcu powstałej z inicjatywy Tokarskich.

IV. zarejestrowano również pozostałości dworu nowożytnego w Leśnictwie, st.1, ob. AZP 62-43/30 (według informacji zebranych w trakcie badań powierzchniowych od właściciela pola dwór ten stał jeszcze przed wojną).

3.5.3. Zestawienie liczbowe stanowisk archeologicznych zewidencjonowanych i wpisanych do rejestru zabytków, łącznie z ich funkcją oraz krótką analizą chronologiczną (opis koncentracji stanowisk archeologicznych – uwarunkowania fizjograficzne)

Obszar gminy Kawęczyn został rozpoznany archeologicznie w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski (AZP) w latach 1993-2001. AZP to program badawczy obejmujący swym

zasięgiem terytorium całej Polski. Pozwala na dokładne rozpoznanie zasobów archeologicznych. W swych założeniach obejmuje bowiem kilka etapów badawczych: 1. kwerendę archiwalną w muzeach, instytucjach publicznych i publikacjach, 2. badania powierzchniowe, 3. badania sondażowe, wykopaliskowe.

Należy jednak pamiętać, że baza danych AZP jest bazą otwartą. Dołączane są do niej ciągle nowe informacje pochodzące z kolejnych badań czy też weryfikacji badań wcześniejszych.

W związku z powyższym dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Poniżej zaprezentowano tabelkę prezentującą zasoby dziedzictwa archeologicznego z terenu gminy Kawęczyn:

stanowiska o własnej formie krajobrazowej			Cmentarzyska płaskie	cmentarzyska kurhanowe	osady	Punkty osadnicze	ślady osadnicze	ogółem
dwory	grodziska	Fortyfikacje ziemne	1	0	315	16	133	469
4	0	0						

Omawiany obszar należy do Niziny Wielkopolskiej, a konkretniej do mezoregionu Wysoczyzny Tureckiej. Teren jest lekko falisty (teren ukształtował się na wysokości ok. 139 m n.p.m.), zbudowany na pokładzie górnej kredy. Bierze tu początek rzeka Teleszyna, lewobrzeżny dopływ Warty, a do licznych niewielkich cieków wodnych należą między innymi: Swędrnia, Struga Mikulicka. Brak natomiast jezior (jedynie stawy, śródpolne oczka wodne oraz wyrobiska poeksploatacyjne wypełnione wodą). Dużą część gminy zajmują obszary podmokłe o wysokim poziomie wód gruntowych. Wał Malanowski (zajmuje fragment zachodniej części gminy) o przebiegu W-N podzielił gminę na dwa obszary. Część zachodnia należy do zlewni rzeki Proсны, a część wschodnia do zlewni Teleszyny.

Powierzchnia terenu jest dość urozmaicona. Różnica wysokości między najniższym położonym punktem w dolinie Teleszyny (około 114,5 m n.p.m.), a najwyższym (około 184,0 m n.p.m.) w obrębie Wału Malanowskiego wynosi około 69,5 m.

Deniwelacje między poszczególnymi formami morfologicznymi, a także w ich obrębie są znacznie mniejsze. Ogólnie można stwierdzić, że teren gminy jest obszarem stosunkowo urozmaiconym (sporych rozmiarów obniżenie doliny Teleszyny sąsiaduje z płaską przestrzenią Równiny Turecko-Liskowskiej, zajmującej centralną część gminy oraz zlokalizowany u zachodnich rubieży gminy Wał Malanowski stanowią świadectwo działalności lądolodu z okresu stadiu środkowopolskiego) o ogólnym nachyleniu w kierunku północno-wschodnim ku dolinie rzeki Warty.

Obniżenie Teleszyny to tereny w większości zabagnione i zatorfione, zbudowane z mądów i piasków rzecznych. Ogólnie na terenie gminy dominują gleby słabe (pseudobielicowe i bagienne). Gleby dobrej jakości zajmują jedynie ok. 25% powierzchni gminy.

Stosunkowo mała jest ilość lasów (głównie zlokalizowane w zachodniej części gminy, porastają częściowo ostaniec morenowy):

Rodzaj gruntów	Powierzchnia ewidencyjna (ha)	Udział w ogólnej powierzchni (%)
Powierzchnia ogólna	10106	100
Użytki rolne	8313	82,26
Użytki leśne	1294	12,80
Pozostałe	499	4,94

Na terenie gminy zarejestrowano kilka skupisk stanowisk archeologicznych.

Osadnictwo ludzkie w pradziejach koncentrowało się między innymi w rejonie miejscowości Gluchów, Milejów, Tokary. Zarejestrowano tu ślady osadnictwa sięgające epoki kamienia, a następnie z epoki brązu i żelaza, przede wszystkim kultury łużyckiej i kultury przeworskiej. Duży rozwój osadnictwa na tym obszarze nastąpił w okresie średniowiecza i czasach nowożytnych. Na szczególną uwagę zasługują tutaj

3 dwory na kopcach o chronologii XVI-XVIII wiecznej w Milejowie, Tokarach i Gluchowie.

Skupiska stanowisk archeologicznych odkryto również w okolicach miejscowości Skarżyn, Żdżary, Marianów, Marcjanów, Leśnictwo, Kowale Pańskie, Dzierzbotki, Nowy Świat. Są to ślady osadnictwa z epoki kamienia, epoki brązu, okresu wpływów rzymskich oraz wczesnego średniowiecza i z okresu nowożytnego. Do szczególnie interesujących stanowisk należą tutaj: cmentarzysko ciałopalne kultury przeworskiej oraz osa-

da z tego samego okresu w Marcjanowie. Natomiast w Siedliskach-Leśnictwie podczas badań powierzchniowych w ramach AZP zewidencjonowano dwór o chronologii nowożytnej. Według informacji mieszkańców stał on na tym miejscu jeszcze przed II wojną światową.

Ogólnie można stwierdzić, że ślady osadnictwa ludzkiego na terenie gminy Kawęczyn sięgają do epoki kamienia. Rozwój osadnictwa widoczny jest w okresie kultury łużyckiej i kultury przeworskiej. Największy rozkwit zasiedlenia widoczny jest jednak w okresie średniowiecza i w okresie nowożytnym. W okresie średniowiecza powstaje na obszarze dzisiejszej gminy Kawęczyn wiele osiedli ludzkich, takich jak: Kowale Pańskie, Tokary, Kawęczyn, Milejów, Głuchów, Chocim.

Pierwsze wzmianki historyczne dotyczące zamieszkania ludności na terenie obecnej gminy Kawęczyn pochodzą z XII wieku. Rozwojowi osadnictwa sprzyjały pierwsze drogi. Jedną z nich łączyła Konin-Turek-Kowale Pańskie z Sieradzem i dalej z Krakowem. Do miejscowości z najstarszą metryką należą:

- Kowale Pańskie (stara osada służebna wzmiankowana po raz pierwszy w 1286 r.. Później była własnością arcybiskupa gnieźnieńskiego. Pierwsza wzmianka o tutejszym kościele pochodzi z XV wieku)
- Tokary (pierwsza data dotycząca Tokar to rok 1321, kościół istniał tutaj już w II poł. XV wieku)
- Kawęczyn (najstarsza data dotycząca Kawęczyna to rok 1390, wieś należała do klucza uniejowskiego dóbr arcybiskupa gnieźnieńskiego)
- Głuchów (erekcja parafii miała miejsce na przełomie XIV-XV wieku),
- Milejów (wspominany w Lib. Ben. Łaskiego, t. II, 68),
- Chocim,
- Ciemień,
- Siedliska (wieś znana była już w wieku XVI),
- Skarżyn (XVI w.)

4. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zasobów dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1. Stan zachowania i obszary największego zagrożenia zabytków

4.1.1. Stan zachowania zabytków nieruchomych

Z obiektów architektury i budownictwa wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy Kawęczyn najlepiej zachowane są obiekty będące własnością kościoła. Najgorszy stan zachowania reprezentują zabytki będące własnością prywatną, w tym tak znaczące dla tego terenu zespoły dworsko-parkowe w Gozdowie -Żdżarach, Kawęczynie i Chocimiu.

Kowale Pańskie – wieś wzmiankowana w dokumentach z 1286 r. Parafia erygowana na przełomie XIV i XV w. Od końca XVIII w. do 1842 r. opiekę duszpasterską sprawowali bernardyni z Warty. Pierwotny kościół drewniany p.w. Wszystkich Świętych został przeniesiony z Turku. Obecny kościół zbudowany w latach 1847-1853 z fundacji Antoniego Czarneckiego

z Brzostkowa. Murowany, orientowany, jednonawowy z wieżą od strony zachodniej i apsydą mieszczącą zakrystię od strony wschodniej. W 1920 r. założono na kościele pokrycie z blachy ocynkowanej. Przez kilkadziesiąt lat w obiekcie prowadzone były bieżące prace remontowe. W 2006 r. przeprowadzono remont kapitalny kościoła; wymieniono pokrycie dachu z blachy na dachówkę karpiówkę, osuszono mury, naprawiono i pomalowano elewacje, na wieży wymieniono stolarkę okienną i zamontowano zegary, wykonano remont zakrystii zamykającej bryłę kościoła od strony wschodniej. Obiekt w chwili obecnej znajduje się w dobrym stanie technicznym. Budynek plebanii z poł. XIX w. wyremontowany w 2004 r. z zadbanym otoczeniem prezentuje stan zadowolający.

Tokary – wieś szlachecka, wzmiankowana w dokumentach z 1321 r. Parafia erygowana w 1 poł. XV w. Do 1818 r. należała do archidiecezji gnieźnieńskiej. Pierwszy kościół parafialny, drewniany p.w. św. Andrzeja Apostoła i 11 Dziewic Męczennic stał tu już w 2 poł. XV w. Chronologicznie drugi z kolei, również drewniany, zbudowany w 1679 r. przez dziedzica Tomasza Kwiatkowskiego. Konsekrowany w 1680 r. p.w. św. Andrzeja i św. Anny, spalił się w 1843 r. od uderzenia pioruna. Obecny kościół zbudowany w latach 1858-1862 z fundacji Kazimierza z Miłowskich Sulimierskiej z Gozdowa. Murowany z cegły, orientowany z prezbiterium zamkniętym apsydą. Od zachodu wieża mieszcząca w przyziemiu kruchtę. Dach dwuspadowy pokryty blachą ocynkowaną założoną w 1983 r. W roku 1987 w kościele założono nową posadzkę. W 2005 r. wykonano konserwację ścian wewnętrznych; osuszanie, odsalanie, wzmocnienie struktury muru. Pilnego podjęcia prac remontowych wymaga więźba dachowa nad nawą i konstrukcja wieży, szczególnie narażone na destrukcyjny wpływ warunków zewnętrznych.

Głuchów – wieś szlachecka powstała przed XIV w. Parafia erygowana na przełomie XIV i XV w. Do 1818 r. należała do archidiecezji gnieźnieńskiej. Kościół parafialny p.w. Matki Bożej Śnieżnej wspomniany w 2 poł. XV w., kolejny zbudowany przed 1607 r. został konsekrowany p.w. św. Macieja Apostoła. W 1753 r. Tomasz Gołaczyński, miejscowy dziedzic, ufundował nowy kościół drewniany, który spłonął w 1919 r. Na jego miejscu wybudowano w 1922 r. mały, drewniany kościółek, który został rozebrany w l. 50 XX w. W 1951 r. adaptowano dawny spichlerz dworski na kościół parafialny, dobudowując doń w latach 1959-1960 dwie zakrystie. Obiekt na bieżąco konserwowany (remont kapitalny w latach 1972-1981) w dobrym stanie technicznym, wymaga jednak podjęcia prac związanych z osuszeniem murów.

W najtrudniejszej sytuacji znajdują się trzy zespoły dworsko-parkowe na terenie gminy wpisane do rejestru zabytków.

Chocim – dawne dobra w pow. tureckim należące do parafii Goszczanów. W pocz. XVIII w. były własnością Wojciecha z Sienna Sulmowskiego, potem po kądzieli przechodziły na rodziny Korycińskich, Pokrzywnickich, Gomolińskich i Czarneckich. Na pocz. XIX w. rodzina Czarneckich wznosi dwór z gliny, kamienia i drewna wokół którego zakłada park krajobrazowy z dwoma sztucznie utworzonymi stawami. W 1836 r. majątek został zakupiony przez Józefa Zaborowskiego. W posiadaniu Zaborowskich pozostawał do 1904 r. W tymże roku Chocim staje się własnością Henryka Iwańczyka, który

ok. 1910 r. na miejscu starego buduje nowy, murowany, dwukondygnacyjny dwór. Po wojnie majątek został rozparcelowany, a park z przyległościami wydzielony w tzw. resztówkę i przekazany w zasoby Państwowego Funduszu Ziemi. W 1968 r. zespół dworsko-parkowy przechodzi w użytkowanie Kółka Rolniczego w Głuchowie, a w 1979 r. przekazany zostaje Rolniczej Spółdzielni Produkcyjnej w Skarżynie. Od 1992 r. obiekt jest własnością prywatną; nowy właściciel od 2005 r. Dwór w stanie dostatecznym, wymaga jednak podjęcia prac remontowych obejmujących osuszenie murów, naprawę elewacji, remont więźby i pokrycia dachu, wymianę stolarki. W bardzo złym stanie znajduje się park. Częściowo uporządkowany w otoczeniu dworu, w pozostałych partiach bardzo zaniedbany, nie pielęgnowany przez kilkadziesiąt lat, fragmentami ulega sukcesji naturalnej zmieniając się w zbiorowisko leśne. Obiekt wymaga przeprowadzenia prac rewaloryzacyjnych w oparciu o wykonaną dokumentację, która określiła zakres prac porządkowych i sanitarnych, których wynikiem byłoby uczynienie układu kompozycyjnego i wyeksponowanie cennego drzewostanu.

Folwark w Kawęczynie wzmiankowany już w XVIII w. Jako właściciele wymienia się w dokumentach Domańskich, Koźuchowskich, Sucharskich, a od pocz. XIX w. Młodzianowskich, którzy budują drewniany dwór, rozebrany w latach 20 XX w. Na jego miejscu powstaje rezydencja murowana, rozbudowana w 1932 r. Dwór otoczony był parkiem krajobrazowym z elementami regularnymi w postaci alei, m.in. pomnikowej alei grabowo-lipowej zamykającej założenie parkowe od strony północnej. Po wojnie dwór był siedzibą szkoły podstawowej, dziś własność prywatna (dwóch właścicieli). Cały zespół znajduje się w złym stanie. Park powierzchniowo zredukowany z całkowicie zatartym układem komunikacyjnym i przetrzebionym drzewostanem wymaga pilnego podjęcia prac rewaloryzacyjnych. Dwór pozbawiony odpowiedniego właściciela, od lat nieużytkowany, niszczeje. Rozerwane i zniszczone elementy poszycia dachowego, spękane mury, zniszczone stropy, liczne ubytki tynków, zniszczona stolarka. Rujnujące oddziaływanie warunków atmosferycznych przyspiesza degradację, której finałem może być kompletna zagłada obiektu.

Zespół dworsko-parkowy w Gozdowie - Żdźarach założony ok. poł. XIX w., we władaniu rodziny Biernackich, która zlokalizowała tu swoją siedzibę budując dwór oraz zakładając wokół niego rozległy, blisko 6-hektarowy park krajobrazowy. Po wojnie, w wyniku parcelacji majątku, park wydzielono w tzw. resztówkę i wraz z dworem przeznaczono dla miejscowej szkoły podstawowej, która miała tu swoją siedzibę do 1987 r. W 1993 r. obiekt sprzedano osobie prywatnej. Nowy właściciel rozpoczął prace rewaloryzacyjne parku obejmujące częściowe odtworzenie układu komunikacyjnego, usunięcie samosiewów, prace sanitarne w drzewostanie, wprowadzenie nowych nasadzeń. Nieużytkowany, dewastowany dwór znajduje się w bardzo złym stanie; zarwany dach, stropy, spękane ściany, zdewastowana stolarka. Istnieje jednak szansa na uratowanie obiektu przez nowego właściciela (zmiana właściciela w 2007 r.), który w chwili obecnej jest na etapie opracowywania dokumentacji architektonicznej na remont i adaptację dworu oraz projektu rewaloryzacji założenia parkowego.

Współczesne wsie gminy Kawęczyn dość często zawierają, tak w nazwie, jak i w swoim kształcie pierwiastki historycznej lokalizacji. Zachowane ułamkowo wprawdzie, ale dość czytelne budownictwo w drewnie i glinie, to najwierniejsze artefakty dawnych sposobów życia. Nie odnotowane wprawdzie w rejestrze zabytków, są nosicielami ważnych i znaczących obszarów wiedzy o procesach rozwojowych osadnictwa na terenie gminy.

Domy drewniane, budowane techniką zrębową, domy gliniane, elementy zagród (stodoły, obory), albo zostały rozebrane albo uosabiają dziś najczęściej przysłowiowe „mienie opuszczone”. Przyczyny takiego stanu rzeczy to odrębne zagadnienie.

Przykłady tradycyjnego budownictwa wiejskiego na terenie gminy Kawęczyn są na szczęście, wprawdzie niezbyt licznie, reprezentowane w poszczególnych wioskach. Można tu wymienić m.in. Będziechów, Milejów, Tokary Drugie, Wojciechów.

4.1.2. Stan zachowania zabytków ruchomych

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków w gminie Kawęczyn to wyposażenie i wystrój kościołów parafialnych w Kowalach Pańskich i Tokarach.

W kościele parafialnym p.w. św. Andrzeja w Tokarach częściowo odnowiona została polichromia w 1973 r. Przez kilkadziesiąt lat malowidła uległy zniszczeniu; górne fragmenty polichromii uległy zabrudzeniu, górna część sklepienia w prezbiterium nosiła ślady spękań i odspojień. Dolne partie polichromii były zawilgocone. W 2006 r. wykonano konserwację polichromii oraz dwóch neoklasycystycznych ołtarzy bocznych.

Konserwację polichromii w kościele parafialnym p.w. Siedmiu Boleści NMP w Kowalach Pańskich przeprowadzono w 1986 r. W chwili obecnej stan malowideł określić należy jako zły. Na różnorodność zniszczeń polichromii wpływał cały szereg działających czynników niszczących zarówno w samym obiekcie jak i na zewnątrz. Miały na to wpływ zarówno zmiany klimatu panującego w kościele, gromadzący się kurz, brud, postępująca degradacja użytych materiałów warstwy pokrywającej malowidła, a także destrukcyjne działanie wody, na skutek nieszczelnego pokrycia dachu, która spowodowała wyłukiwanie się wielu składników zaprawy. Malarstwo ścienne wymaga szybkiej interwencji konserwatorskiej, która pozwoli na uczynienie malowideł i ich ponowne wyeksponowanie.

Kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła w Głuchowie nie posiada obiektów wpisanych do rejestru zabytków. Wyposażenie zachowane w stanie zadowalającym.

W dobrym stanie znajdują się bardzo liczne na terenie gminy Kawęczyn kapliczki i krzyże przydrożne.

Wszelkie prace przy obiektach nieruchomościach i ruchomych wpisanych do rejestru zabytków wymagają pozwolenia konserwatora zabytków po uprzednim uzgodnieniu ich zakresu w Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

4.1.3. Stan zachowania zabytków archeologicznych oraz istotne zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Stanowiska archeologiczne podlegają stałym zagrożeniom. Z każdym rokiem, wraz z rozwojem techniki, intensyfikacją działalności przemysłowej, gospodarczej, rolniczej rośnie stopień ich zagrożenia oraz pojawiają się nowe.

W myśl art. 6 pkt 3 Ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568) wszystkie zabytki archeologiczne – bez względu na stan zachowania podlegają ochronie i opiece. Należy przy tym pamiętać, że zasięg stanowisk archeologicznych został wyznaczony na mapach na podstawie badań powierzchniowych. Jednak nie może on odpowiadać dokładnie zasięgowi występowania pozostałości osadnictwa pradziejowego pod ziemią. Dlatego należy traktować go zawsze orientacyjnie, może bowiem okazać się, że obiekty archeologiczne zalegają także w sąsiedztwie wyznaczonego na podstawie obserwacji powierzchniowej, zasięgu stanowiska.

Najlepiej zachowane są stanowiska archeologiczne położone na nieużytkach, terenach niezabudowanych oraz terenach zalesionych. Należy tutaj przypomnieć, że ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na każdego, kto zamierza realizować nowe zalesienia lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności leśnej na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, obowiązek pokrycia kosztów badań archeologicznych oraz ich dokumentacji.

Aktualnie największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych są natomiast inwestycje budowlane i przemysłowe (zwłaszcza rozwój budownictwa mieszkalnego i przemysłowego oraz budowa dróg), nielegalna eksploatacja piasek i żwirowni (na terenie gminy Kawęczyn eksploatowane jest kruszywo naturalne w kilku „dzikich” wyrobiskach w miejscowościach: Ciemięż, Tokary Drugie, Borek Głuchowski)

Istotnym zagrożeniem jest również działalność rolnicza, zwłaszcza intensywne orka. Gmina Kawęczyn jest gminą typowo rolniczą, na obszarze której dominuje gospodarka indywidualna. Na terenie gminy brak jest natomiast większych i średnich zakładów przemysłowych.

Dlatego dla ochrony archeologicznego dziedzictwa kulturowego, na obszarach występowania stanowisk archeologicznych oraz w strefie ich ochrony, podczas inwestycji związanych z robotami ziemnymi, wymagane jest prowadzenie prac archeologicznych w zakresie uzgodnionym pozwoleniem na badania archeologiczne Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków Delegatury w Koninie przed uzyskaniem pozwolenia na budowę lub przed rozpoczęciem prac ziemnych.

Również przebudowa układów urbanistycznych, ruralistycznych i założeń pałacowo-parkowych prowadzi często do naruszenia średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych. W związku z tym wszystkie prace ziemne wymagają jednoczesnego prowadzenia badań archeologicznych. Wyniki badań często stanowią jedyną dokumentację następujących po sobie faktów osadniczych na tym terenie. Pozwalają one skorygować, uszczegółwić i potwierdzić informacje uzyskane ze źródeł pisanych. Pozyskany w trakcie badań materiał ruchomy umożliwia uzupełnienie danych o kulturze materialnej mieszkańców.

Zagrożeniem dla dziedzictwa archeologicznego jest również rozwój turystyki. Na terenach atrakcyjnych dla turystyki obecnie (jeziora, rzeki, lasy) często obserwujemy ślady osadnictwa pradziejowego i średniowiecznego.

Do innego rodzaju zagrożeń należy działalność nielegalnych poszukiwaczy. Zagrożają oni przede wszystkim cmentarzyskom oraz stanowiskom o własnej formie krajobrazowej, jak grodziska, dwory na kopcu czy fortyfikacje ziemne oraz pozostałości z okresu II wojny światowej. Wynika z tego problem, obok samego niszczenia stanowisk archeologicznych, braku informacji o zabranych ze stanowisk przedmiotach. Następstwem tego jest swobodny handel zabytkami archeologicznymi. Oferty takie można znaleźć bez trudu w Internecie. Publikacji zachęcających do prowadzenia „poszukiwań ukrytych skarbów” również nie brakuje.

Zgodnie z artykułem 36.1.12 Ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23.07.2003 r. poszukiwanie ukrytych lub porzuconych zabytków ruchomych, w tym zabytków archeologicznych, przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania wymaga uzyskania pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Obszary największego zagrożenia dla zabytków archeologicznych

Największym zagrożeniem dla stanowisk archeologicznych oraz nawarstwień kulturowych na terenie gminy Kawęczyn są:

1. Rolnictwo – gmina Kawęczyn jest gminą typowo rolniczą, około 80% powierzchni gminy to grunty orne
2. Drogi – w najbliższym czasie planowana jest rozbudowa ronda w Kowalach Pańskich oraz rozbudowa drogi powiatowej – Kowale Pańskie – Kawęczyn o dł. 3,4 km.

Rada Gminy przyjęła plan budowy dróg gminnych na lata 2008-2011:

Rok	Długość dróg asfaltowych w km	Długość dróg żwirowych w km
2008	2,2	0,75
2009	2	1
2010	2,05	1
2011	1,05	-

3. Budowa kolektora sieci kanalizacyjnej z pięcioma przepompowniami.

4. Budowa sieci kanalizacji.

5. Budowa chodników i ścieżek rowerowych.

6. Rozbudowa i modernizacja ujęć wodnych (hydroforni) i sieci wodociągowej.

7. Budowa obiektów sportowo-rekreacyjnych.
8. Regulacja cieków wodnych.
9. Zagospodarowanie terenów potorfowych w dolinie rzeki Lipiczanki.

W celu ochrony stanowisk archeologicznych oraz pradziejowych, średniowiecznych i nowożytnych nawarstwień kulturowych niezbędne jest uzgadnianie oraz wypełnianie przez inwestorów wymogów konserwatorskich określonych przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.1.4. Obszary największego zagrożenia dla zabytków w gminie

a) nieruchomości

Gmina Kawęczyn nie posiada ogólnego gminnego planu zagospodarowania przestrzennego będącego prawem miejscowym. Z punktu widzenia ochrony konserwatorskiej jest to istotne zagrożenie dla zabytków nieruchomości. Bowiernie ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego gminy jest jedną z czterech form ochrony wymienionej w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Pozostałe, wpis do rejestru zabytków, dotyczy nielicznej grupy obiektów, zaś uznanie za pomnik historii lub utworzenie parku kulturowego obecnie gminy nie dotyczy. Brak szczegółowych zapisów dotyczących ochrony zabytków ujętych w ewidencji może spowodować daleko idące przekształcenia przestrzenne, kubaturowe, materiałowe i architektoniczne. Dlatego też inwestycje realizowane w oparciu o decyzje o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz o ustaleniu lokalizacji celu publicznego muszą być każdorazowo uzgadniane z urzędem konserwatorskim.

Tradycyjne budownictwo wiejskie na obszarze całej gminy ulega mniej lub bardziej dynamicznej zmianie, tak w funkcji obiektów jak i w formie. Wiąże się to z przemianami tradycyjnego wzorca rodziny wiejskiej, zmianami zachodzącymi w lokalnych społecznościach wioskowych. Nowatorskie trendy gospodarowania, niszczą lub wręcz eliminują pozostałości dawnej architektury budowlanej. Przykładowo: tradycyjne młynarstwo wiejskie zanikło na skutek nowych technologii przetwórstwa zbożowego, nowoczesnych metod i zmiany rynku zbożowego. Opustoszałe obiekty, tracąc funkcję użytkową stawały się przeżytkiem materialnym, wręcz uciążliwym dla właściciela, który pozbawiony motywacji ekonomicznych, najczęściej pozostawiał je własnemu losowi, zaś funkcja kulturowa, w tym potrzeba zachowania dla przyszłych pokoleń nie była wspomagana i motywowana przez instytucje zewnętrzne. Stojące, niszczone, nie użytkowane dziś wiatrak w miejscowościach Marcjanów i Stanisława są tego najlepszym przykładem. Pozostałe, w miejscowościach Kawęczyn, Dzierzbotki, Milejów zostały rozebrane.

W panoramicznym krajobrazie wsi zauważamy często dysonanse kształtowane współczesnymi trendami budowlanymi, gdzie wznoszona sylwetka współczesnego domu sąsiaduje na wyciągnięcie ręki z drewnianą chałupą, chylącą się ku upadkowi. To nie przypadek, a wręcz reguła na polskiej wsi, gdzie tradycyjne elementy kultury ludowej łączą się z nowoczesnymi momentami kultury ogólnonarodowej.

Przemiany społeczne to proces. Może on przybierać różne formy, być mniej lub bardziej gwałtowny. W skrajnych przy-

padkach stanowi on zagrożenie dla form tradycyjnych, a takimi są niewątpliwie obiekty zabytkowe.

b) ruchomych

Zabytki ruchome na terenie gminy, stanowiące wyposażenie obiektów sakralnych, są właściwie i prawidłowo chronione. W dobrym stanie są również bardzo liczne na terenie gminy krzyże przydrożne i kapliczki, systematycznie remontowane i odnawiane. W przypadku tych ostatnich należałoby jednak, pomimo iż nie są one wpisane do rejestru zabytków, przeprowadzać remonty w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków, gdyż zbyt rzadko, nie konsultowana z fachowcami ingerencja, pozbawia je cech zabytkowych.

4.2. Uwarunkowania wynikające ze „Strategii Rozwoju Gminy Kawęczyn na lata 2007-2015”

Strategia Rozwoju Gminy Kawęczyn na lata 2007-2015 przyjęta została przez Radę Gminy Kawęczyn Uchwałą Nr XII/66/07 z dnia 29 grudnia 2007 r. Określiła dwa cele strategiczne gminy wynikające z uwarunkowań przyrodniczych, kulturowych, gospodarczych i społecznych. W celach strategicznych sformułowane zostały cele operacyjne.

Pierwszy cel strategiczny „Poprawa jakości życia mieszkańców” ma być realizowany poprzez trzy cele operacyjne:

- 1) rozwój infrastruktury technicznej i społecznej oraz ochrona środowiska,
- 2) odnowa i rozwój wsi,
- 3) zachowanie i ochrona dziedzictwa kulturowego.

W ramach drugiego celu operacyjnego sformułowano zadania zawierające ochronę dziedzictwa kulturowego, tj.

- zakup obiektów zabytkowych i adaptacja na cele publiczne,
- odnowa, konserwacja lokalnych pomników historii, obiektów architektury sakralnej i miejsc pamięci.

W ramach trzeciego celu operacyjnego sformulowano 15 zadań dla samorządu, wśród których wymienić można m.in. powstanie regionalnych (lokalnych) izb pamięci, np. przy szkołach, regionalne imprezy plenerowe i festyny, imprezy promujące lokalne dziedzictwo kulturowe, opracowanie monografii gminy, promocję regionalnych produktów (potraw, zwyczajów, imprez).

Drugi cel strategiczny „Rozwój gospodarczy gminy” ma być realizowany przez dwa cele operacyjne:

- 1) wzrost przedsiębiorczości mieszkańców,
- 2) promocja gospodarcza, inwestycyjna i turystyczna gminy.

W ramach tych celów określono zadania w zakresie m.in. szkolenia w zakresie turystyki i agroturystyki, pozyskiwania funduszy unijnych, tworzenia gospodarstw agroturystycznych, opracowania informacji dotyczących zasobów kulturowych, oznakowania szlaków turystycznych i wypromowania atrakcji kulturalnych i turystycznych.

Strategia Rozwoju Gminy uwzględnia ochronę dziedzictwa kulturowego, włącza ją w rozwój gminy zarówno w zakresie wykorzystania obiektów zabytkowych do celów turystycznych podnoszących jej atrakcyjność jak również promo-

cję imprez kulturalnych, plenerowych i festynów związanych z tradycją ludową tego regionu.

4.3. Uwarunkowania wynikające z „Programu ochrony środowiska dla Gminy Kawęczyn”

Przyjęty Uchwałą Rady Gminy Kawęczyn Nr XXVIII/106/04 z dnia 27 października 2004 r. Program ochrony środowiska dla Gminy Kawęczyn zawiera zapisy dotyczące ochrony dziedzictwa kulturowego. W punkcie 2.5. „Środowisko kulturowe” wymieniono najcenniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy:

- Będziechów – wiatrak koźlak z XIX w.,
- Chocim – zespół dworski
- Dzierzbotki – wiatrak koźlak z 1900 r.,
- Gozdów- Żdźary – zespół dworski,
- Kawęczyn – zespół dworski,
- Kowale Pańskie – zespół kościoła par. p.w. Siedmiu Boleści NMP,
- Marcjanów – wiatrak koźlak z XIX w.,
- Stanisława – zespół młynarski,
- Tokary – kościół par. p.w. św. Andrzeja

W punkcie 3.6.1.1. „Zieleń urządzona i zadrzewienia śródpolne” wprowadzono zapis, iż ważną rolę w systemie ekologicznym gminy spełnia roślinność nieleśna, m.in. zieleń parkowa i cmentarna. Zamieszczono również wykaz parków dworskich znajdujących się na terenie gminy w miejscowościach: Kawęczyn, Gozdów - Żdźary i Chocim.

4.4. Uwarunkowania wynikające ze „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kawęczyn”

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kawęczyn zostało uchwalone przez Radę Gminy w Kawęczynie Uchwałą Nr XXIII/97/2000 z dnia 28 kwietnia 2000 r.

W rozdz. II „Uwarunkowania wewnętrzne”, w punkcie 2.9. „Zasoby środowiska kulturowego” wymieniono obiekty architektury i budownictwa, parki, cmentarze, zarówno wpisane do rejestru zabytków jak również figurujące w gminnej ewidencji zabytków oraz obiekty archeologiczne.

- Milejów – dwór na kopcu XVI-XVIII w. objęty strefą „W” ochrony relikwów archeologicznych
- Tokary – dwór na kopcu XVI-XVIII w. objęty strefą „W” ochrony relikwów archeologicznych

Poniżej zamieszczono wnioski konserwatorskie:

1. Wszelkie prace (m. in. remonty, rozbudowy, przebudowy, rozbiórki, wycinki drzew i krzewów, nasadzenia, podziały geodezyjne) prowadzone w wymienionych wyżej obiektach podlegających ochronie konserwatorskiej powinny być uzgodnione z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (na podstawie art. 27 Ustawy o ochronie dóbr kultury i o muzeach).

2. Zabytki objęte strefą „W” ochrony relikwów archeologicznych. Na obszarach tej strefy zakazana jest wszelka działalność inwestycyjna. Dopuszczalne są jedynie działania polegające na konserwacji zachowanych fragmentów zabytkowych, ich ekspozycji, względnie zaznaczaniu ich składow.

W punkcie tym zamieszczono również wzmianki historyczne dotyczące wsi Kawęczyn i Kowale Pańskie oraz krótki opis kościoła parafialnego w Kowalach Pańskich.

W rozdz. III „Polityka przestrzenna” zawarto podstawowe założenia polityki przestrzennej gminy, których celem jest doprowadzenie w ramach istniejących uwarunkowań do zrównoważonego rozwoju gminy. Uwzględniają one Tereny zieleni parkowej do których sformułowano następujące rodzaje działań:

- rewitalizacja założeń dworsko-parkowych (o ile to możliwe), podtrzymanie pierwotnej funkcji użytkowej obiektów i zadbanie o to, by ich ewentualne przystosowanie do nowych funkcji nie wpłynęło ujemnie na ich wartości kulturowe, historyczne oraz poprawiło ich stan techniczny,
- zadrzewianie i zakrzewianie stref wokół obiektów uciążliwych oraz wkomponowanie funkcji komplementarnych (usług, parkingów),
- zagospodarowanie istniejących enklaw leśnych zlokalizowanych w pobliżu istniejącej zabudowy mieszkaniowej w celu przeznaczenia ich na parki wiejskie oraz tereny wypoczynku i rekreacji.

W stosunku do terenów cmentarzy wyznaczono strefę uciążliwego oddziaływania – 50 m.

W punkcie „Tereny przekształceń i rehabilitacji” wymieniono założenia dworsko-parkowe, w stosunku do których zawarto zapis:

- zachowanie zasadniczych elementów historycznego rozplanowania,
- restaurację i modernizację techniczną obiektów o wartościach kulturowych z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości zabytkowej obiektu.

4.5. Uwarunkowania wynikające z miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego

Gmina Kawęczyn nie posiada Gminnego Ogólnego Planu Zagospodarowania Przestrzennego. Miejscowe plany dla fragmentów miejscowości, sporządzane głównie na wnioski właścicieli gruntów, obejmują obszary zlokalizowane poza strefami ochrony konserwatorskiej.

Ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wynikają z zapisów zawartych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy i są każdorazowo uzgadniane z kierownikiem Delegatury Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie.

Inwestycje na terenie gminy Kawęczyn wykonywane są na podstawie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, które każdorazowo uzgadniane są z urzędem konserwatorskim.

4.6. Uwarunkowania wynikające z ochrony przyrody i równowagi ekologicznej

Gmina Kawęczyn położona jest w pasie nizin zwanych Krainą Wielkich Dolin na Nizinie Wielkopolskiej, na pograniczu trzech subregionów: Kotliny Malanowskiej, Równiny Liiskowskiej i Wału Malanowskiego.

Gmina charakteryzuje się niską lesistością; lasy i grunty leśne zajmują 12,8% powierzchni gminy. Pod względem lesistości gmina wykazuje jeden z najniższych wskaźników w regionie. Praktycznie nie występują typowe zadrzewienia śródpolne. Największym bogactwem gminy są dobre gleby, wśród których dominują gleby brunatne. Obszar gminy charakteryzuje się ubogimi zasobami wodnymi. Na jej terenie nie występują jeziora, a wody powierzchniowe to odcinek rzeki Teleszyny, lewobrzeżnego dopływu Warty oraz drobne ciek wodne takie jak Swędrnia, Struga Mikulicka i szereg cieków bezimiennych.

Południowo-wschodnia część gminy znajduje się w obrębie Uniejowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu ustanowionego Uchwałą Nr 53 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Koninie z dnia 29 stycznia 1986 r. w sprawie ustalenia obszarów krajobrazu chronionego na terenie województwa konińskiego i zasad korzystania z tych obszarów.

Uniejowski Obszar Chronionego Krajobrazu leży na pograniczu województw wielkopolskiego i łódzkiego obejmując powierzchnię ok. 18 tys. hektarów. Obejmuje on fragmenty doliny Warty wraz ze skarpą uniejowską i doliny Teleszyny oraz leżące między nimi wzgórze ostańcowe sięgające 147 m n.p.m. Obszar ten cechuje korzystna pod względem ekologicznym struktura użytków zielonych, lasów i pól uprawnych. Doliny rzeczne zajmują łąki i pastwiska, a dolinę Teleszyny ponadto duży kompleks leśny charakteryzujący się bogactwem różnych zbiorowisk leśnych. Lasy rosną przede wszystkim na siedlisku boru mieszanego, łągu jesionowo-olszowego, rzadziej świetlistej dąbrowy i grądu ubogiego.

Ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe część gminy wyodrębniona została jako obszar ochrony krajobrazu. Obejmuje on pas w zachodniej części gminy, idąc od północy poprzez sołectwa Młodzianów, Nowy Świat, Marcjanów, Żdżary oraz od strony południowej rozległą dolinę Swędrni, która jest ostoją ptactwa wodnego. Są to głównie obszary leśne i tereny przewidziane do zalesienia oraz większe skupiska zieleni wysokiej.

Jedną z form ochrony przyrody jest ustanowienie użytków ekologicznych, definiowanych jako zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów, m.in. naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna torfowiska, wydmy, stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin i zwierząt.

Na terenie gminy Kawęczyn istnieje 12 użytków ekologicznych utworzonych Rozporządzeniem Wojewody Konińskiego z 1997 r. i 1998 r. Są to:

- bagno o pow. 0,64 ha w oddz. 235i (nr rejestru 14),
- bagno o pow. 0,49 ha w oddz. 226d (nr rejestru 15),
- bagno o pow. 0,47 ha w oddz. 227k (nr rejestru 16),
- bagno o pow. 0,50 ha w oddz. 235g (nr rejestru 140),

- bagno o pow. 0,15 ha w oddz. 235k (nr rejestru 141),
- bagno o pow. 0,05 ha w oddz. 232b (nr rejestru 142),
- polana o pow. 0,25 ha w oddz. 23hg (nr rejestru 143),
- bagno o pow. 0,10 ha w oddz. 227i (nr rejestru 144),
- bagno o pow. 0,20 ha w oddz. 227j (nr rejestru 145),
- oczko wodne o pow. 0,45 ha w oddz. 250Ah (nr rejestru 177),
- śródleśna łąka o pow. 0,45 ha w oddz. 235Ak (nr rejestru 178),
- wydma o pow. 1,00 ha w oddz. 250Aa (nr rejestru 179).

Obiekty te położone są głównie na gruntach wsi Tokary, Chocim i Żdżary.

Na terenie gminy Kawęczyn 5 obiektów objętych jest indywidualną ochroną jako pomniki przyrody. Są to:

- Kawęczyn – aleja grabowo-lipowa o długości ok. 200 m w parku dworskim (nr rejestru 129),
- Chocim – dąb szypułkowy na polanie koło parku dworskiego (nr rejestru 130),
- Chocim – granitowy głaz narzutowy na terenie parku dworskiego (nr rejestru 147),
- Żdżary – wiąz polny (nr rejestru 131),
- Leśnictwo Tokary – bluszcz pospolity; 0,1 ha w oddz. 232b (nr rejestru 204).

4.7. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony zabytków archeologicznych

- respektowanie wyznaczonych zespołów stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych
- wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do zespołów stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych: układów urbanistycznych, ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków:

Prace inwestycyjne, w tym prace ziemne związane z budownictwem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.

5. Cele gminnego programu opieki nad zabytkami (art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz inne określone przez gminę)

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju,
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej,

- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania,
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego,
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami,
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystywaniem tych zabytków,
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

6. Kierunki działań dla realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

6.1. Gminna ewidencja zabytków

6.1.1. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków nieruchomych

Przepisy art. 22 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakładają na wójta gminy obowiązek prowadzenia gminnej ewidencji zabytków. Dla gminy Kawęczyn wykonano w 2008 r. gminną ewidencję zabytków nieruchomych (znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków) wpisanych i nie wpisanych do rejestru zabytków. Tworzy ją zbiór kart adresowych zawierających podstawowe dane o obiekcie, m.in. położenie, czas powstania, materiał, właściciel, stan zachowania obiektu oraz fotografie. W gminnej ewidencji znajdują się obecnie 104 obiekty zabytkowe. Egzemplarz ewidencji zabytków nieruchomych przekazany zostanie Delegaturze Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Koninie. Będzie ona systematycznie uzupełniana i weryfikowana.

6.1.2. Sporządzenie gminnej ewidencji zabytków archeologicznych

- I. Zgodnie z pismem przekazanym przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wykonano gminną ewidencję zabytków archeologicznych, obejmującą karty stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków i przeznaczonych do wpisu do rejestru oraz karty zespołów stanowisk archeologicznych. Baza informacji o tych stanowiskach będzie systematycznie aktualizowana, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie
- II. Uzupełnianie i weryfikowanie istniejącej ewidencji zabytków archeologicznych poprzez włączanie informacji o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, oraz na podstawie uzyskiwanych wyników badań weryfikacyjnych AZP, zgodnie z informacjami przekazywanymi przez WUOZ w Poznaniu, Delegatura w Koninie.
- III. Sporządzenie elektronicznej systematycznie aktualizowanej bazy informacji o stanowiskach archeologicznych wytypowanych przez WUOZ w Poznaniu do wpisania do rejestru zabytków, w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

6.1.3. Inwentaryzacja obiektów tzw. małej architektury

Rozpoznanie terenowe i wykonanie inwentaryzacji w postaci kart ewidencyjnych obiektów tzw. małej architektury (kapliczki, krzyże przydrożne). Pomoc w przygotowaniu wniosków przez właścicieli obiektów o wpisanie najciekawszych do rejestru zabytków oraz rozważenie możliwości utworzenia szlaku kapliczek (trasy rowerowe, ścieżki dydaktyczne) w powiązaniu z innymi cennymi obiektami na terenie gminy.

6.2. Sporządzenie wykazu obszarów ruralistycznych, zespołów i obiektów nieruchomości, stanowisk archeologicznych typowanych do rejestru zabytków z terenu gminy w celu uwzględnienia ich w dokumentach planistycznych i inwestycyjnych gminy

Współpraca z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków Delegaturą w Koninie w sprawie wpisania do rejestru zabytków obiektów nie ujętych jeszcze w rejestrze, a reprezentujących duże walory historyczne i architektoniczne. Obiekty typowane do wpisania do rejestru zabytków:

- Kowale Pańskie – posterunek policji,
- Tokary – plebania przy kościele par. p.w. św. Andrzeja,
- Tokary – oficyna dworska ob. biblioteka i ośrodek zdrowia,
- Gluchów – kościół parafialny p.w. św. Macieja Apostoła,
- Gluchów – kaplica cmentarna.

Po dokonaniu weryfikacji zachowanego budownictwa drewnianego, wytypowane zostaną do wpisania do rejestru zabytków wybrane i najcenniejsze obiekty.

Teren gminy, według „Raportu o stanie zabytków w gminie Kawęczyn” opracowanego przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków Delegaturę w Koninie w kwietniu 2004 r., jest słabo rozpoznany pod kątem układów ruralistycznych. W związku z powyższym, we współpracy z wym. Urzędem, należałoby przeprowadzić rozpoznanie historycznych układów ruralistycznych, dla najlepiej zachowanych opracować studia historyczno-ruralistyczne, a w konsekwencji objąć je ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków. Na dzień dzisiejszy przykładem takiego czytelnego układu jest Okręglica.

6.3. Wyznaczenie stref ochrony stanowisk archeologicznych wraz z zapisem zapewniającym prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego

- Wyznaczanie zespołów stanowisk archeologicznych na załącznikach graficznych respektowanych przy sporządzaniu dokumentów planistycznych gminy oraz wprowadzenie zapisu zapewniającego prawidłową ochronę archeologicznego dziedzictwa kulturowego w stosunku do stref występowania stanowisk archeologicznych oraz obszarów chronionych tj. historycznej zabudowy miast, układów ruralistycznych, założeń pałacowo-parkowych, zabytkowych parków i cmentarzy, obiektów wpisanych do rejestru zabytków i ujętych w ewidencji zabytków: „Prace inwestycyjne, w tym ziemne związane z zabudowaniem i zagospodarowaniem terenu, w obrębie obszarów chronionych i stref występowania stanowisk archeologicznych, wymagają uzgodnienia z WUOZ, który określi warunki realizacji inwestycji.”

6.4. Edukacja i promocja w zakresie ochrony zabytków

- włączenie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do zajęć szkolnych w szkołach podstawowych i gimnazjach prowadzonych przez gminę,
- organizowanie w ramach zajęć szkolnych wycieczek krajoznawczych, prezentacja najcenniejszych obiektów zabytkowych i ich historii,
- publikacja folderu prezentującego najważniejsze obiekty zabytkowe na terenie gminy oraz założenie strony internetowej związanej z tą problematyką,
- udostępnienie gminnej ewidencji zabytków oraz „Programu opieki nad zabytkami Gminy Kawęczyn” na stronie internetowej Urzędu Gminy w Kawęczynie,
- uwzględnienie obiektów zabytkowych przy wyznaczaniu nowych tras turystycznych i ścieżek dydaktycznych,
- ustalenie z właścicielami obiektów zabytkowych możliwości i zasad ich udostępniania.

6.5. Działania zmierzające do poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego

- informowanie właścicieli obiektów zabytkowych o możliwościach pozyskania środków na odnowę zabytków,
- merytoryczna pomoc właścicielom obiektów zabytkowych w tworzeniu wniosków aplikacyjnych o środki na odnowę zabytków,
- aktywne zachęcanie sektora prywatnego do zagospodarowania obiektów zabytkowych,
- określenie zasad udzielania pomocy finansowej właścicielom remontującym obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków (dotacje) oraz rozważenie możliwości wpro-

wadzenia ulg podatkowych dla właścicieli obiektów figurujących w gminnej ewidencji zabytków, warunkowane podjęciem działań zmierzających do ich zabezpieczenia i konserwacji.

6.6. Określenie zasobów zabytkowych, które można wykorzystać dla tworzenia np. tras turystycznych, ścieżek dydaktycznych itp.

Na obszarze gminy Kawęczyn znajduje się kilka obiektów archeologicznych o własnej formie krajobrazowej. Trzy z nich, położone w niezwykle urokliwym krajobrazie i szczególnie atrakcyjne pod względem turystycznym, można wykorzystać do stworzenia trasy turystycznej czy odpowiednio oznakowanej ścieżki dydaktycznej.

Milejów – st. 1, ob. AZP 64-43/73 – jest to dobrze zachowany dwór obronny (koniec XVI-XVII wiek - brak źródeł pisanych nie pozwala na dokładne uściślenie czasu zamieszkiwania obiektu oraz określenia kolejnych jego właścicieli) położony jest w NE części wsi na terenie podmokłym, częściowo porośnięty krzewami i drzewami. Kopiec o kształcie owalnym otoczony był fosą.

Tokary – st. ?, ob. AZP 64-43/63 – dwór nowożytny otoczony rowem. Z zachowanej lustracji z lat 1741 i 1761 wynika, że dwór na kopcu w tym czasie jeszcze istniał, jakkolwiek w bardzo złym stanie. Na planie wsi Tokary z 1806 r. nie ma śladów zabudowy na kopcu. Pozostałości dworu zostały więc najprawdopodobniej rozebrane na przełomie XVIII/XIX w. Brak danych pisanych uniemożliwia datowanie początków pierwszej siedziby na kopcu powstałej z inicjatywy Tokarskich.

Głuchów – st. 1, ob. AZP 64-43/47 – jest to dwór na kopcu, o chronologii nowożytnej (XVII-wieczny?). Położony na podmokłych łąkach, otoczony wodą i porośnięty drzewami i krzewami.

Lokalizacja stanowisk archeologicznych proponowanych do wykorzystania przy tworzeniu trasy turystycznej lub ścieżki dydaktycznej

6.7. Określenie sposobu realizacji poszczególnych celów gminnego programu opieki nad zabytkami

Z obiektów wpisanych do rejestru zabytków na terenie gminy żaden nie jest własnością samorządu. W związku z tym Gmina nie ma możliwości bezpośredniego sprawowania opieki nad nimi. Natomiast działania pośrednie, wynikające z ustawy o ochronie zabytków oraz polityki prowadzonej przez Gminę sprowadzają się do:

- promowania najcenniejszych zabytków z terenu gminy,
- uwzględniania dziedzictwa kulturowego przy sporządzaniu dokumentów planistycznych,
- wspierania poczynań właścicieli obiektów zabytkowych przy działaniach związanych z ich właściwym użytkowaniem i utrzymaniem,
- kształtowania społecznej potrzeby ochrony dziedzictwa kulturowego (społeczni opiekunowie zabytków),
- edukacji społeczeństwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego poprzez:
 - prowadzenie i doskonalenie edukacji na rzecz ochrony zabytków na poziomie szkół podstawowych i gimnazjalnych, ze szczególnym uwzględnieniem tradycji lokalnych,
 - popularyzację wszelkiego rodzaju konkursów promujących wiedzę z zakresu szeroko pojętego dziedzictwa kulturowego.

8. Instrumentarium realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami

Podmiotem formułującym gminny program opieki nad zabytkami jest samorząd gminy. Realizacja programu odbywać się będzie poprzez zespół działań władz gminy na rzecz osiągnięcia celów w nim przyjętych. Samorząd ma oddziaływać na różne podmioty związane z obiektami zabytkowymi, w tym również na mieszkańców gminy w celu wywołania w nich pożądaných zachowań prowadzących do realizacji zamierzonych celów. Zakłada się, że w realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Kawęczyn wykorzystane zostaną następujące grupy instrumentów: instrumenty prawne, finansowe, społeczne, koordynacji i kontroli.

1. Instrumenty prawne:

- programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- dokumenty wydane przez Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z przepisów ustawowych,
- uchwały Rady Gminy (miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, zwolnienia i ulgi dla właścicieli obiektów zabytkowych).

2. Instrumenty finansowe:

- środki własne zatwierdzone uchwałą Rady Gminy,
- dotacje,
- subwencje,
- dofinansowania.

3. Instrumenty społeczne:

- uzyskanie poparcia lokalnej społeczności dla programu poprzez sprawną komunikację,
- edukacja i tworzenie świadomości potrzeby istnienia i ochrony dziedzictwa kulturowego w lokalnej społeczności,
- współpraca z organizacjami społecznymi.

4. Koordynacja i kontrola

- gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania obiektów, prowadzonych pracach remontowych i konserwatorskich,
- utworzenie w ramach organizacyjnych Urzędu Gminy w Kawęczynie zespołu koordynującego realizację poszczególnych zadań wynikających z ustaleń programu opieki nad zabytkami. W skład zespołu wchodzi:
 1. Jan Nowak – wójt Gminy Kawęczyn
 2. Teresa Kęska – kierownik USC
 3. Bożena Macudzińska - inspektor
- wewnętrzne okresowe sprawozdania z realizacji niniejszego programu.

8. Monitoring działania gminnego programu opieki nad zabytkami

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wójt gminy zobowiązany jest do sporządzania co 2 lata sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami. Sprawozdanie to przedstawiane jest radzie gminy. Po 4 latach program powinien zostać zaktualizowany i ponownie przyjęty przez radę gminy.

Do wykonania powyższego zadania utworzono zespół koordynujący monitorujący niniejszy program poprzez analizę stopnia jego realizacji.

9. Niektóre zewnętrzne źródła finansowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Ustawowy obowiązek utrzymania zabytku we właściwym stanie, co wiąże się m.in. z prowadzeniem i finansowaniem przy nim prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych spoczywa na jego posiadaczu, który dysponuje tytułem prawnym do zabytku wynikającym z prawa własności, użytkowania wieczystego, trwałego zarządu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, prowadzenie i finansowanie wspomnianych robót jest jej zadaniem własnym.

Wszystkie podmioty zobowiązane do finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków mogą ubiegać się o ich dofinansowanie ze środków m.in.:

I. Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 ze zmianami, art. 71-83. Szczegółowe uregulowania w tym zakresie zawiera Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 6

czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. Nr 112, poz. 940).

Program operacyjny DZIEDZICTWO KULTUROWE realizowany jest w ramach 6 priorytetów:

1. Rewaloryzacja zabytków nieruchomości i ruchomych
2. Rozwój instytucji muzealnych
3. Ochrona dziedzictwa narodowego poza granicami kraju
4. Ochrona zabytków archeologicznych
5. Tworzenie zasobów cyfrowych dziedzictwa kulturowego
6. Ochrona zabytkowych cmentarzy

Witryna internetowa: <http://www.mkidn.gov.pl>

II. Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Poznaniu

Ze środków finansowych z budżetu państwa w części, której dysponentem jest Wojewoda Wielkopolski. Dotacja może być udzielona na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (art. 74 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami).

Witryna internetowa: <http://www.wosoz.bip-i.pl/public>

III. Urzędu Marszałkowskiego Województwa Wielkopolskiego, Departament Kultury

W ramach otwartego konkursu ofert na zadania publiczne Województwa Wielkopolskiego w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego – ochrona zabytków i opieka nad zabytkami.

Witryna internetowa: <http://www.bip.umww.pl>

IV. Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi

W ramach działania „Odnowa i rozwój wsi” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013.

Witryna internetowa: <http://www.minrol.gov.pl>

V. Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Administracji Departament Wyznań Religijnych oraz Mniejszości Narodowych i Etnicznych, Wydział Funduszu Kościelnego

Dotacje udzielane na remonty i konserwację obiektów sakralnych w zakresie wykonywania podstawowych prac zabezpieczających obiekt (bez wystroju i wyposażenia).

Witryna internetowa: <http://www.mswia.gov.pl>

V. Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Poznaniu

Na zadania związane z ochroną i kształtowaniem przyrody.

Witryna internetowa: <http://www.wfosgw.poznan.pl>

Działania o charakterze strategicznym i ponadregionalnym mogą liczyć na finansowanie z Funduszy Unii Europejskiej, m.in.

- 1) Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR), którego działalność koncentruje się na różnych dziedzinach, m.in. rozwój turystyki oraz inwestycje w dziedzinie kultury.
- 2) Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2007-2013, który zgodnie z projektem Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007-2013 (NSRO) stanowi jeden z programów operacyjnych przy wykorzystaniu środków Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach programu realizowanych będzie 17 osi priorytetowych, m.in. 12 – kultura i dziedzictwo kulturowe.

Wymienione źródła finansowania są wskazówką dla właścicieli obiektów zabytkowych. Szczegółowe informacje dotyczące rodzaju finansowanych zadań, uprawnionych wnioskodawców, trybu składania wniosków, kryteriów oceny i warunków rozliczenia można znaleźć na stronach internetowych instytucji udzielających pomocy finansowej.